

*Flygtninge i laden i Snekkersten.
Maleri tilskrevet Frans Martin Henriques (1952).
Maleriet er i Frihedsmuseets eje.*

Øresund efter Miraklet

Set i lyset af sidste års markering af 70-året for de danske jøders flugt til Sverige skriver Kathrine Tschemerinsky om at tilhøre en generation, som ikke selv har oplevet Holocaust, men for hvem Holocaust både er en del af den kollektive erindring, familiehistorien og en faktisk historisk begivenhed. Og om at forholde sig til Holocaust som begreb uden at miste blikket for de individuelle skæbner.

Af Kathrine Tschemerinsky

Da jeg stadig var studerende, tilbragte jeg flere somre på *Dansk Jødisk Museum*, hvor jeg arbejdede som studentermedhjælper. En af mine opgaver var at vise udenlandske turister – primært amerikanske krydstogtgæster – rundt i museets udstilling. *Where's the halaqvast section?* Lød det ofte med tyk new yorker-accent fra gæsterne, der stavrede rundt i Libeskind's symbolmættede arkitektur som mere eller mindre rutinerede sømænd. Mit svar skuffede dem tydeligvis ofte, for, som jeg også fortalte dem med tiltagende monoton stemmeføring, som somrene skred frem, er museet, for eksempel i modsætning til Det Jødiske Museum i Berlin, ikke et Holocaust museum, men et museum om dansk-jødisk historie gennem 400 år. Med det sagt skyndte jeg mig dog altid at tilføje, at museet selvfølgelig også har en afdeling, der beretter om de danske jøders krigsoplevelser under Anden Verdenskrig – deriblandt skæbnerne for de 481 individer, der blev sendt til koncentrationslejren Theresienstadt.

En anden – og, set i lyset af ovenstående beskrivelse, paradoksal – reaktion, som jeg i starten slet ikke var forberedt på, var gæsternes ofte meget følelsesla-

dede respons, når de indså, at kong Christian den 10. ikke red rundt i København iklædt den gule jødestjerne; de danske jøder var, i modsætning til mange andre lande, nemlig ikke selv pålagt at bære den, men historien er, som en grådskvalt ældre amerikansk herre engang forklarede mig, for mange kommet til at stå som et bevis på, at godhed trods alt eksisterede midt i al krigens gru.

Oplevelserne fra museet er ikke blot eksempler på den undtagelse, de danske jøders redning vitterligt repræsenterer i historieskrivningen, men er også et glimrende eksempel på, hvordan bestemte fortællinger fra den tid for længst har opnået mytologisk status i den kollektive bevidsthed. At dette ikke kun er tilfældet i udlandet, men også herhjemme, blev understreget, da markeringen af 70-året for redningen af de danske jøder sidste år fandt sted med en række arrangementer, publikationer og en festforestilling på Det Kongelige Teater. Begivenheden var en god anledning til at få krigens allersidste vidner til at aflægge vidnesbyrd, men netop dette – at der vitterligt er meget få tilbage, som selv har oplevet Anden Verdenskrig, og endnu færre, som

oplevede flugten til Sverige i 1943 – gør det relevant at overveje, hvad denne begivenhed betyder for de nye generationer, der, som rabbiner Jair Melchior for nylig formulerede det, *"ikke selv har oplevet miraklet ved Øresund"*.

Flugtens hermeneutik

Et af de største dilemmaer jeg oplevede i forbindelse med mine omvisninger på museet, var spørgsmålet om, hvorvidt, og hvor meget, man kunne tillade sig at bruge genstande og begivenheder til at perspektivere til i dag. For eksempel var en af udstillingens genstande et brev fra 1938, hvori en tysk kvinde, som efterfølgende døde i Holocaust, fik afslag på familiesammenføring. Brevet havde til formål at illustrere, at Danmark i årene før krigen førte en meget restriktiv indvandringspolitik, og fristelsen til at bruge eksempler som dette til at perspektivere til aktuelle problematikker var indimellem stor, men det rejser også et af de spørgsmål, der bør stilles, når nye generationer vokser op; hvordan undgår man at reducere Holocaust til et instrument der blot bruges til at forstå og beskrive begivenheder og konflikter i dag, uden at man samtidig negligerer menneskers behov for at forstå historiske begivenheder i lyset af deres egen samtid?

Dette dilemma blev sat yderligere på spidsen, da jeg i foråret 2014 skulle interviewe en udenlandsk forfatter, der har udgivet en bog om sin far, som overlevede Auschwitz. Mine spørgsmål, som netop tog udgangspunkt i ovenstående problemstilling, undlod nemlig at tage højde for, eller anerkende, at historien for ham var unik, privat og meget smertefuld, hvilket, forståeligt nok, blev taget ganske ilde op. Eksemplet belyser dog en anden, og i mine øjne endnu større, udfordring, der opstår, idet flere og flere ikke selv har oplevet Holocaust og, i det danske tilfælde, flugten til Sverige; fristelsen til udelukkende at behandle Holocaust som et koncept, og en historisk selvfølgelighed, hvor med man risikerer at miste blikket for de individuelle skæbner, som jo netop tilsammen udgør begivenheden. Måske er

det ligefrem netop i det øjeblik, at historien for alvor begynder at blive reduceret til et redskab for nutidens disputer og folkestemninger og derved bliver sårbar for manipulation.

Tilbage til Berlin

Kort tid efter markeringen af 70-året for redningen af de danske jøder sidste år tilbragte jeg en forlænget weekend i Berlin. En af aftenerne forvildede min kæreste og jeg os tilfældigvis ind på en bar i Kreuzberg, som viste sig at være drevet af en gruppe unge israelere. Vi bestilte *latkes* og grillet aubergine, og da vi bestilte arrak, fik vi et anerkendende nik. *"I thought you would never ask,"* sagde en bleg fyr, som viste sig at stamme fra Talpiot i Jerusalem. Det var meget underligt at høre hebraisk talt i Berlin. Et af mine familiemedlemmer, der var født i Berlin, men flygtede til Haifa med båd efter Krystalnatten, er aldrig vendt tilbage, og nægtede, indtil det var for sent, overhovedet at overveje det. Hendes Berlin forsvandt, som hun engang sagde, i 1933, men på baren var det alligevel næsten, som om tingene for en aften var, som de ville have været, hvis de ikke havde været anderledes.

Men historien kan ikke gøres om, og selvom de unge, som nu flytter til Berlin, ofte er efterkommere af dem som rejste væk (eller forsvandt), må man ikke glemme, at mange af dem som tager til Berlin nu, tager dertil for at slippe væk fra der, hvor de er kommet til at høre til, hvilket er endnu et eksempel på, hvordan betydningen af begivenheden – og stederne hvor det udspillede sig – forandres, idet nye generationer, der ikke selv har gennemlevet Holocaust, og som samtidig formes af vor tids begivenheder og konflikter, vokser op.

Det betyder dog ikke, at Holocaust og den dertilhørende fortælling om de danske jøders krigsoplevelser ikke fortsat er en del af vores erindring – både kollektivt og personligt – og derved også er med til at fiksere vores blikke. Dette blev jeg selv mindet

om, da jeg for nylig besøgte Kronborg. Fra et lille vindue på slottet kunne man spotte en lyseblå fiskekutter på Øresund, og straks hev jeg min ven, som var på besøg fra Sydamerika, og derfor ganske uforstående, hen til vinduet, mens jeg begyndte at pege. ”Herfra flygtede de danske jøder i 1943 til Sverige.”

TAL R
The Call, 2009.
Rabbit glue, pigment and (wax-) crayon on canvas
250 x 250 x 4.5 cm.
Foto: Jochen Littkemann.